

נאמנה למוזיקה המקורית

רפי וייכרט משוחח עם אליעזרה איג'זקוב

אמילי דיקינסון, פריחות לכת, מאנגלית: אליעזרה איג'זקוב, 'קשב' לשירה 2018, עמ' 201

תעוזה ומקוריותה ירתיעו את קהל הקוראים ו"יפו" את כתביה ואף את דיוקנה. גם את שיריה, לרבות שירי הקובץ הראשון, תרגמתי מתוך ספריו של ג'ונסון. הייתי רוצה מאוד לתרגם מבחר נוסף משיריה.

אשר לעצם העיסוק בתרגום – אני פשוט אוהבת אותו, בעיקר תרגום שירה, אולם גם תרגום פרוזה. תרגום הוא בעיני יצירה, שבה משמיע כל מתרגם את קולו שלו, אולם רק בתנאי שהוא רואה עצמו כמעביר דבר, ככל האפשר במלואו, של המשורר שאת יצירתו הוא מתרגם. כשאני קוראת, או שומעת שיר המדבר אלי, אני עוצמת את עיני ומאזינה להתנגנותו בתוכי, כמין תשובה או ה, בעברית. זה תהליך ממושך, העובר שינויים לאין ספור, אולם הוא מסב לי הנאה עמוקה.

תרגומייך מתאפיינים בשמירה על איכויותיו הפרוזודיות של השיר. חשובים לך המשקל, החרוז, הצליל. מה מקומה של המוזיקה בחיידך? כיצד יחסך אליה, כמי שמאחוריה שנים של זמרה קלאסית, כונן את גישתך למוזיקה של השירים?

אין ספק שלעיסוקי כזמרת של מוזיקה קונצרטנטית, בארוקית ובמיוחד ה"ליד", השיר האמנותי – יש השפעה רבה על גישתי לתרגום. היות שהמוזיקה היא אחד הגורמים המרכזיים בחיי, חשוב לי ביותר שכשאני מתרגמת, תהיה הנאמנות למוזיקה המקורית של היצירה המתורגמת – מקסימלית. זאת מבלי לוותר, כמובן, על מובנו של השיר, משמעותו, האסוציאציות הקשורות בו, ומבחינתי – גם על חריזותו, אם כי היא, לדעתי, עקב אכילס של התרגום: אין ספק שלעתים יש בה יסוד כפייתי מלאכותי. אולם לערכה של המוזיקה שבשיר לא נמצא, בינתיים, תחליף. למרות שבעת התרגום אין ברירה, לעתים, אלא לוותר על משהו מן המקור, אני משתדלת מאוד שהוויתור יהיה מינימלי. אני רואה את הנאמנות למקור כחובתו הראשונה של המתרגם.

מאחוריך שנים רבות של תרגום משוררים מן השירה האנגלוסקסית. בין השאר, ויליאם באטלר ייטס, ג'ון קיטס, אלפרד טניסון, אמילי דיקינסון ודילן תומס. אך דומה שאמילי דיקינסון היא מפעל חיידך. האם תוכלי לספר קצת מה הביא אותך לראשונה לתרגם וכיצד מצאת את חיידך מוקדשים למלאכה זו?

הביאה אותי לראשונה לתרגום המשוררת האמריקנית אמילי דיקינסון. הכרתי אותה בשביעית, או בשמינית, כשחברה, שהאנגלית שלה היתה משוכחת משלי, הביאה לי קובץ משיריה במתנה. נתפסתי לשירתה, כפי שלא נתפסתי למשורר אחר לפני, למרות ששירה היתה אחד ממרכזי חיי, ואת ביאליק, אלתרמן, אברהם בן-יצחק, פוגל, לנסקי, לאה גולדברג

ודליה רביקוביץ, אם להזכיר כמה מן היקרים לי ביותר, אהבתי אהבה עזה. אבל אמילי דיקינסון, למרות ידיעת האנגלית הלא מושלמת שלי, נתפסה בעמקי נפשי, במוזיקה שלה ובמה שאמרה – לא אחת היה עלי להיעזר במילון כדי לרדת למלוא מובן הדברים – כאילו דיברה מתוכי. הצירוף של תעוזה, עוצמה, מקוריות ההבעה והמוזיקליות העמוקה, המאפיינות את שיריה, כבשו אותי כליל.

לאחר שנים, ב-1965, בתום לימודי אנגלית, מקרא וספרות עברית באוניברסיטה העברית בירושלים ושהות באנגליה, הוצאתי לאור את קובץ שיריה הראשון בעברית, בהוצאת 'עקד'. שמו היה כשם אחד משירי הספר: **עשך עץב**. לא רבים הכירו אז את אמילי דיקינסון, ולא פעם נשאלתי: מיהי?

בשנת 2000 הוצאתי קובץ שני, נרחב יותר משיריה, ובו כלולים גם שירי הקובץ הראשון, מתורגמים מחדש, בשם **חיי ניצבו רובה טעון** – אף שם זה לקוח מאחד משיריה. אז היתה אמילי דיקינסון לא רק ידועה ומוכרת, אלא לא פעם נתקלתי בצירוף "אמילי שלי", כשמישהו כתב, או דיבר עליה. לדעתי, הדבר מעיד על ייחוד שאין רבים כמותו.

עתה אני מסיימת להכין את **זה מכתבי אל העולם** (שורה מתוך אחד משיריה הנודעים ביותר של אמילי דיקינסון). הספר הוא מבחר מכתביה, לרבות השירים הכלולים בהם, וכן קורות חייה, כפי שהם מובאים בספרו של תומס ה' ג'ונסון – חוקר הספרות שהחזיר את כתביה של המשוררת לדפוס המקורי. במשך שנים רבות חששו מוציאה לאור כי

במשך שנים נהגת לכתוב ולפרסם ביקורת במוספי הספרות של העיתונות היומית. האם תוכלי להאיר מקום זה ביצירתך ובאילו נסיבות הפסקת לעסוק בכך?

עסקתי בביקורת כעשר שנים. "עיתון הבית" שלי היה 'משא', המוסף הספרותי של 'למרחב', שעורכו היה אהרן מגה אבל כתבתי בכל העיתונים והירחונים, וכן הופעתי ברדיו (זה היה בטרם ימי הטלוויזיה). לא כתבתי כשסברתי שהספר חסר ערך, אולם גם כשחשבתי שהיצירה טובה, היו לי, לעתים, הסתייגויות. כפיתי על עצמי מגבלות, שלא הקלו על חופש הכתיבה, כדי לא לפגוע במי שכתבתי עליו. אולם, למרות השתדלותי, נפגעו אנשים. נוכחתי שאני, בעצם, במין "מיטת סדום", והנאתי מכתביה זו הלכה ופחתה. פרסמתי אז גם מסות ושירים, ומאלה שאבתי הנאה. אולם, לאחר התלבטות, החזרתי, באחד הימים, ספר לעורך – אינני זוכרת של איזה עיתון, ואמרתי לו שכתבת ביקורת חדלה להביא לי סיפוק. העורך לא הבין אותי לגמרי, אבל לא חזרתי בי.

את ובעלך, אמנון זקוב ז"ל – אדם רב-תחומי שהיה קרוב למתמטיקה ולמוזיקה לא פחות משהיה איש ספרות והגות – עבדתם כצוות מקצועי מיומן. כיצד התנהלה עבודה זו של התייעצות ספרותית בדלת אמותיכם?

אמנון היה קוראי ועורכי הראשון. כשנתקלתי בבעיה – הן בהבנת הנקרא הן בצורך בפתרון אמנותי שלא עלה בידי – פניתי אליו והצגתי

אמילי דיקינסון

מאנגלית: אליעזרה איג־זקוב

* * * * *

חיי נצבו – רוכה טעון –
בפנות – עד בוא יומי
בא הבעלים – זעה –
ונשאני ממקומי –

זה מכתבי אל העולם
שלא השיב לי אות –
חדשות פשוטות ספר הטבע –
בקול של רך והוד

ועתה נדד ביערות מלכות –
ועתה נצוד אילות בר –
ובכל עת שאדבר בשמו –
ישיב מיד כל הר –

דברו מפקד ביד
שלא אוכל לראות –
למען שמו – אנשי ארצי –
שפטו אותי – רכות

ועת אחיה, אור כה חביב
בעמקים נוצץ –
כמין פנים נזוביות
שמלא אשרן פורץ –

[441]

* * * * *

ועת כליל – כתם יום טוב –
אשמך ראש אדוני –
טוב לי מרכות כרים
ופוד – לחלק עם מי –

רעים – שמחה או כאב?
לו עמי השפע ישב
ייתב העשר –

לאויבו – אני אויב נורא –
איש לא יעור שנית –
אם בו אנעץ עין רעה –
או בהני אשמיט –

אך אם ישקה רק מעט
ישמין וכבר נמלט
עצב העשר.

[1199]

גם אם אולי – אחיה אחריו
עליו – אחרי לחיות –
כי לי רק כח להרג,
למות – אין בי כחות –

[754]

את העניין, בדרך כלל, הוא הגיע לפתרון שענה על בקשתי. כשסיימתי תרגום ספר, נתתי אותו ראשית דבר לאמנון, והוא, בזמנו שלו, עבר עליו, והעיר את הערותיו. במרבית המקרים, אני קיבלתי אותן. לעתים – לא. אולם העובדה שאדם המבין שירה וכתובה מהי קרא את התרגום והוא נראה לו, העניקה לי תחושת ביטחון. אני חושבת שהתמזל מזלי שאמנון לא הגביל עצמו למתמטיקה בלבד. ♦

אמילי דיקינסון – תרגומים שונים

* * * * *

”תקנה” היא היצור בנוצות –
שבלב מקנן –
שר את הלחן – בלא מלים –
וקץ לשירו – אין –

התקנה היא הדבר עם הנוצות
השוכנות בתוך הנשמה
והיא שרה ללא מלים נוצצות
לעולם אינה מפסיקה

מתק קולו – בנהם סופה –
ותיסר הסערה –
שכך בישה צפור קטנה
מקור חם ואורה –

ומתיקוטה ברוח חזקה תשמע
אך הסערה כנראה פגועה למדי
אם היא מבישת כך צפור קטנה
שחממה רבים עד בלי די

שמעתי בארצות הכפור –
בים זר ונכרי –
וגם בשעת הדחק לא
שאלה פרור – מפני.

שמעתי אותה בארץ הקרה
ומעל הים הזר והעכור
ולמרות זאת גם במצוקה מרה
ממני לא בקשה פרור

[254]

[254]

מאנגלית: אליעזרה איג־זקוב

מאנגלית: איתמר זהר

* * * * *

צבי שנפצע – מגביה קפץ –
כך הציד לי שח –
זו רק אקסטזת מות –
ואז שקט הסבך!

צבי פצוע מקפץ הגבה
שמעתי את הציד שח:
זה רק להם המות
אחר ידם הסבך:

סלעים נגופים שוצפים!
פלד דוה ינתר!
הלחי מאדימה באשר
החלי בה חודרי!

מפץ הסלע המדרדר
דרוך הפלדה הקופצת
הלחי תמיד תאדם יותר
בה הקדחת עוקצת

חדוה – שליחת הסבל –
עליו תסוכך זרועה,
פן יחשף אימי הדם,
”נפצעת” פן יקרא!

החדוה היא שריון המצוקה
בה תתחמש זהירה עתה
לכל יבחין מישהו בדם
ויכריז ”הן נפצעת!”

[165]

[165]

מאנגלית: אליעזרה איג־זקוב

מאנגלית: שמואל רגולנט